

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2019 m. liepos 1 d.
(OR. en)

10688/19

SOC 521
EMPL 402
ECOFIN 674
EDUC 332

PRANEŠIMAS

nuo:	Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto
kam:	Nuolatinių atstovų komitetui / Tarybai
Dalykas:	2019 m. konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų įvertinimas ir 2018 m. konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų įgyvendinimas – Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto nuomonių patvirtinimas

Rengiantis 2019 m. liepos 8 d. EPSCO tarybos posėdžiui, delegacijoms pridedamos pirmiau nurodytos nuomonės.

2019 m. horizontalioji nuomonė dėl semestro

Pagal Tarybos suteiktus įgaliojimus Užimtumo komitetas ir Socialinės apsaugos komitetas (SAK) išnagrinėjo, kaip įgyvendinami 2018 m. konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų darbo rinkos ir socialiniai elementai. 2019 m. birželio mėn. Užimtumo komitetas ir SAK Tarybai pateikė horizontalųjį pranešimą, kuriame išdėstyti jų svarstymai dėl Europos Komisijos parengtų 2019 m. konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų pasiūlymų; kai kurios esminės išvados, padarytos komitetams vykdant valstybių narių užimtumo ir socialinės politikos reformų priežiūrą, ir pažangos, padarytos siekiant strategijos „Europa 2020“ tikslų, vertinimas. Šiuo pranešimu ankstesnis dokumentas papildomas svarstymais apie Europos semestro valdymo elementus (1 skirsnis), socialinių partnerių ir socialinių NVO nuomone (2 skirsnis) ir daugiašalės priežiūros apžvalgų informacija pagal temas (3 skirsnis) abiejų komitetų vardu.¹

1 skirsnis. Konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų (KŠSR) rengimo procesas Europos semestro kontekste

Europos semestras yra naudinga valstybių narių pastangų vykdyti reformas koordinavimo, skatinimo ir stebėsenos priemonė. Jo metu vertinamos ir remiamos valstybių narių reformos, taip pat jų platesnio politikos priemonių derinio struktūra bei kokybė. 2019 m. KŠSR rinkinys, kurį Komisija pateikė birželio 5 d., remiasi ankstesnių metų KŠSR, ir, komitetų nuomone, yra gerai subalansuotas ir pasižymi tvirtu socialiniu aspektu. Nors komitetai tai įvertino palankiai, kai kurios valstybės narės paprašė surengti svarstymus dėl semestro politikos sričių aprėpties, pabrėždamos, kad, jų nuomone, akcentuojamos sritys pastaraisiais metais labai išsiplėtė. Rinkinyje akivaizdus dėmesys skiriamas Europos socialinių teisių ramsčiui, o jo principai tinkamai atspindėti – tai irgi vertinama palankiai. Kai kurios valstybės narės paragino labiau integruoti ramsčio principus į KŠSR ir nurodė, kad nuolatinis vertinimas atsižvelgiant į ramsčio principus yra vertingas tolesnio darbo būdas.

¹ Konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos bus pateiktos priede.

Šiais metais, palyginti su praėjusiais metais, išaugo bendras KŠSR skaičius, ypač dėl to, kad pateiktos ir su investicijomis susijusios KŠSR bei prie Europos semestro prisijungė Graikija, sėkmingai užbaigusi finansinės pagalbos programą. Teigiamas dalykas yra tai, kad dar labiau sustiprinti socialiniai, užimtumo ir švietimo elementai. Komitetai dar kartą pakartoja, kad senėjimo, skaitmeninimo ir klimato kaitos kontekste semestro procese turėtų ir toliau būti laikomasi holistinio požiūrio, integruojant politikos kryptis ir reformas į visas susijusias sritis, įskaitant ekonominę, užimtumo, švietimo bei mokymo ir socialinės įtraukties sritis. Neseniai priimtose užimtumo gairėse šiame kontekste suteikia politinį ir teisinį pagrindą.

Šių metų rinkinyje taip pat akcentuojamas geresnis investicijų ir reformų suderinimas, ir atitinkamai KŠSR daugiau dėmesio skiriama investicijoms. Komitetai atkreipia dėmesį į tai, kad kiekvienai valstybei narei pateikta KŠSR dėl investicijų, o į kitas KŠSR gali būti įtraukta investicijų aspektų, visų pirma užimtumo, socialinės politikos ir švietimo srityse. Komitetai pažymi, kad investicijų aspekto integravimas sudaro sąlygas geriau suderinti reformų pastangas ir investicinius sprendimus, taip semestrą dar labiau sustiprinant. Kelios valstybės narės paragino papildomai apsvarstyti investavimo poreikių ir ES struktūrinių fondų ryšį. Kai kurios valstybės pabrėžė ir poreikį užtikrinti pakankamai lankstumo fiskalinių taisyklių srityje ir politikos srityse, kurios atitinka reikalavimus dėl investicijų finansavimo ES struktūrinių fondų lėšomis.

Komitetai pabrėžia, kad metams bėgant ir Užimtumo komiteto, ir Socialinės apsaugos komiteto darbas semestro kontekste pagerėjo, ir atkreipia dėmesį į toliau nurodytus aspektus, susijusius su pačiu procesu ir su KŠSR rengimu.

Kalbant apie **procesą**, komitetai pažymi, kad tai, kad 2019 m. KŠSR buvo pateiktos vėliau nei numatyta, kėlė susirūpinimą, ypač dėl to, kad tai leido manyti, kad Tarybos komitetuose rinkinį pakankamai įvertinus Europos Vadovų Taryba negalėjo suteikti politinio patvirtinimo.

Vis dėlto glaudžiu EPSCO ir ECOFIN komitetų bendradarbiavimu užtikrinta, kad procesas vyktų sklandžiai, nepaisant vėlyvo KŠSR pateikimo. Komitetai toliau atliko aktyvų vaidmenį rengiantis priimti KŠSR abiejų atsakingų sudėčių Taryboje (EPSCO ir ECOFIN). Bendras Ekonominės politikos komiteto, Užimtumo komiteto ir SAK posėdis ir toliau yra veiksmingas būdas aptarti keletą kompleksinio pobūdžio KŠSR. Suteikus diskusijoms pakankamai laiko skatinama atsakomybė, sudaromos sąlygos giliam ir tikram daugiašaliam supratimui, o ilgalaikėje perspektyvoje padedama geriau įgyvendinti reformas.

Pripažinta, kad Komisijos dokumentai viso semestro metu buvo aukštos kokybės. Dvišalės Komisijos konsultacijos su valstybėmis narėmis dėl ataskaitų projektų vertinamos kaip priemonė užtikrinti geresnį valstybių narių ir Komisijos supratimą apie vertinimą, susijusius iššūkius ir politikos pastangas. Tai taip pat gali padėti užtikrinti didesnę nacionalinę atsakomybę už KŠSR, o tai yra itin svarbu semestro sėkmei. Tai pažymėta kaip teigiamas proceso aspektas, tačiau komitetai pakartoja, kad reikėtų dar aktyviau ir tinkamu laiku įsitraukti į procesą, nes tai itin padeda didinti atsakomybę ir, atitinkamai, reformų sėkmę.

Komitetai taip pat pakartoja, kad reikia rasti veiksmingesnį būdą išnagrinėti valstybių narių pastabas dėl faktinių aplinkybių iki pagrindinių komitetų posėdžių. Tai, kartu teikiant aiškia pirmenybę pačių valstybių pastaboms, o šiomis pastabomis susitelkiant į KŠSR, padėtų sutelkti diskusijas į esminius klausimus.

Be to, komitetai palankiai vertina tai, kad valstybės narės labiau komentuoja kitoms valstybėms skirtas KŠSR ir konstatuojamąsias dalis, nes tai atspindi bendrą interesą ir turi įtakos Europos Sąjungos viduje. Šiomis diskusijomis prisidedama toliau didinant abipusį supratimą apie bendrus politinius iššūkius ir stiprinant keitimąsi gerosios praktikos pavyzdžiais.

Komisijos stebėsenos priemonių susiejimo tarpusavyje ir tų priemonių konkretaus naudojimo derybose dėl KŠSR proceso veiksmingumas dar kartą pasitvirtino. Užimtumo rodiklių apžvalgos ir Socialinės apsaugos rodiklių apžvalgos išvados buvo vertingas šaltinis, kuriomis buvo grindžiamos diskusijos. Komitetai pažymi, kad rengdama KŠSR Komisija itin rėmėsi daugiašalės priežiūros veikla, o derybose dėl KŠSR – įrodymų baze. Priežiūros išvados, parengtos aptariant KŠSR, dažnai padėdavo rasti galutinį sprendimą tam tikru diskusijos ar debatų klausimu. Stebėsenos veikla, kuriai tiek Komisija, tiek valstybės narės turi skirti didelius išteklius, dar kartą pasirodė esanti naudinga šiame ciklo etape. Kartu buvo paminėta, kad ateityje reikia apsvarstyti, kaip toliau didinti parengiamojo darbo veiksmingumą.

Visuotinai pripažinta, kad tam, kad reformos būtų įgyvendintos ir kad jos būtų veiksmingos, tebėra itin svarbu, kad į veiklą iš tiesų įsitrauktų socialiniai partneriai, pilietinės visuomenės atstovai ir kiti atitinkami suinteresuotieji subjektai.

Kalbant apie KŠSR rengimą, komitetai pažymi, kad Komisijos tekstas yra aukštos kokybės ir vengiama nereikalingų patikslinamųjų žodžių (tokių kaip „tęsti“, „imtis“, „toliau“). Komitetai taip pat toliau laikėsi bendros taisyklės nesutikti su siūlomais pakeitimais, jeigu jie nėra faktiniai ir jais neatsižvelgiama į semestro metu atliktų apžvalgų rezultatus. Komitetai pabrėžia, kad KŠSR turėtų suteikti pakankamai aiškumo nurodyto konteksto atžvilgiu, tačiau teigia, kad konstatuojamosios dalys neturėtų būti KŠSR pakaitalas. Be to, pageidautina, kad konstatuojamosiose dalyse būtų nuosekliai skiriama daugiau dėmesio valstybių narių pažangai aptarti.

Žvelgdami į ateitį, komitetai pažymi, kad KŠSR taip pat turėtų būti geriau pripažinta politinė reformų proceso realybė. Reformoms apibrėžti, apsvarstyti ir įgyvendinti reikia laiko. Dažnai jos įgyvendinamos daugiamečių ciklų kontekste. Todėl reikėtų apsvarstyti, kaip geriausiai į KŠSR įtraukti vidutinės trukmės perspektyvą, kartu išlaikant reformų pagreitį ir sąsajas su nacionaliniais politiniais ciklais.

2 skirsnis. Socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės atstovų nuomonės

Tam, kad politikos reformos būtų įgyvendintos sėkmingai, tebėra itin svarbu įtraukti socialinius partnerius ir konsultuotis su pilietine visuomene. Abu komitetai pasikeitė nuomonėmis su Komisija, Europos socialiniais partneriais ir socialinėmis NVO dėl komitetų atliekamos daugiašalės priežiūros ir naujojo KŠSR rinkinio, taip pasirengdami diskusijoms dėl pačių KŠSR.

Ir Europos socialiniai partneriai, ir socialinės NVO palankiai įvertino tvirtesnę bendradarbiavimą su komitetais ir toliau laikėsi teigiamos nuomonės dėl jų dalyvavimo ES lygmeniu, tačiau išreiškė susirūpinimą dėl jų savalaikio ir prasmingo dalyvavimo veikloje nacionaliniu lygmeniu ir paragino sustiprinti bendradarbiavimą visais ES semestro etapais. Socialiniai partneriai pabrėžė, kad svarbu juos plačiau įtraukti į veiklą, susijusią su kitais klausimais, ne tik su užimtumu. Pilietinės visuomenės atstovai pabrėžė, kad reikia labiau pripažinti jų vaidmenį semestro procese ir suteikti pilietiniam dialogui struktūrą.

Darbdavių² atstovai iš esmės rinkinį įvertino kaip gerai subalansuotą. KŠSR tapo aktualesnės dabartinių skaitmeninio, senėjimo ir priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo iššūkių atžvilgiu. Tam, kad būtų užtikrinta ekonominė ir socialinė konvergencija, jie paragino daugiau dėmesio skirti darbo sąnaudų mažinimui ir darbo jėgos mokesčių pleišto problemos sprendimui. Kaip vienas iš pagrindinių susirūpinimą keliančių klausimų buvo paminėti įgūdžiai, visų pirma poreikis užtikrinti tinkamą darbo jėgos skaitmeninių įgūdžių lygį. Gebėjimų trūkumai ir įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitiktis ir toliau laikomi vienais iš svarbiausių prioritetinių klausimų, ypač MVĮ atžvilgiu, o atstovai pageidautų išsamesnių diskusijų šia tema su Užimtumo komitetu.

Be to, darbdavių organizacijos pabrėžė, kad valstybės narės turi modernizuoti savo socialinės paramos išmokų sistemas ir padidinti socialinių investicijų tikslumą bei ekonominį efektyvumą, taip prisidedant prie platesnių pastangų sustiprinti viešuosius finansus. Kalbant apie investicijas, reikalingos ir privačiosios, ir viešosios investicijos. Siekiant sumažinti skurdą, viešosios investicijos atlieka svarbų vaidmenį teikiant kokybiškas paslaugas. Be to, valstybės narės buvo paragintos pasidalyti geriausios praktikos ir patirties pavyzdžiais, kaip sumažinti darbo jėgos mokesčių pleišta plėtojant užimtumui palankius būdus finansuoti socialinę apsaugą.

² BUSINESSEUROPE, Europos amatų, mažų ir vidutinių įmonių asociacija ir Europos viešąsias paslaugas teikiančių darbdavių ir įmonių centras (CEEP).

Profesinių sąjungų³ atstovai pabrėžė, kad, jų nuomone, ekonomikos augimas yra trapus ir nelabai pagerino Europos socialinį aspektą. Todėl Europos semestro kontekste turėtų būti labiau atspindėtas Europos socialinių teisių ramsčio teisėmis grindžiamas požiūris siekiant reaguoti į iššūkius, susijusius su skurdu, socialine atskirtimi, mažais darbo užmokesčiais ir galimybėmis naudotis socialine apsauga. Po krizės metų, kuriais investicijų lygiai buvo riboti, pastaruoju metu juntamas pagerėjimas, tačiau investicijų lygius vis dar reikia atstatyti. Todėl į semestrą turėtų būti įtrauktas naujas modelis, skirtas investicijoms ir fiskalinei kryptčiai. Valstybėms narėms turėtų būti palikta tam tikro lankstumo siekiant suaktyvinti viešąsias investicijas kokybiškų darbo vietų kūrimo tikslu. Atsižvelgiant į tai, kad KŠSR daugiausia dėmesio skiriama griežtesnėms finansavimo sąlygoms, ETUC prašo užtikrinti didesnę lankstumą, kad ramstį būtų galima įgyvendinti. Egzistuojanti fiskalinio manevravimo galimybė leistų valstybėms narėms pagerinti socialinę padėtį. Buvo išreikštas susirūpinimas ir dėl to, kad nepakankamai įgyvendinamos Užimtumo komiteto kartu su socialiniais partneriais atliktos socialinio dialogo apžvalgos išvados.

Pilietinės visuomenės⁴ atstovai palankiai įvertino tai, kad 2019 m. KŠSR rinkinyje labiau aprėpiami darbo rinkos, švietimo ir socialinės politikos klausimai, taip pat tai, kad į jį įtraukiamas Europos socialinių teisių ramstis. Be to, buvo pripažinta, kad investicijos ir reformos turi būti vykdomos kartu. Atstovai pabrėžė, kad nors užimtumo ir švietimo temos rekomendacijose yra gerai nušviestos, daugiau dėmesio reikia skirti klausimams, susijusiems su skurdu ir socialine atskirtimi (visų pirma kalbant apie vaikus ir palankių sąlygų neturinčių asmenų grupes), benamystę, įperkamos ir tvariomis kokybiškomis sveikatos ir ilgalaikės priežiūros paslaugomis. Buvo pabrėžta, kad tebevyraujančios palankios ekonominės sąlygos yra galimybė užtikrinti didėjančią socialinę konvergenciją ir kad toliau turėtų būti labai akcentuojama reformų svarba. Turi būti daroma daugiau jau skurstančių asmenų naudai, taip pat įgyvendinant reformas, ypač palankių sąlygų neturinčių asmenų grupių atžvilgiu. Mokesčių ir išmokų sistema gali prisidėti prie dalyvavimo darbo rinkoje didinimo ir nelygybės mažinimo.

³ Europos profesinių sąjungų konfederacija (ETUC).

⁴ Socialinė platforma, tinklas „Eurodiaconia“, Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi asociacijų tinklas (balandžio mėn.) ir organizacija „Eurochild“.

3 skirsnis. Daugiašalės priežiūros ir daugiašalio įgyvendinimo apžvalgų horizontaliosios išvados

Daugiašalė priežiūra, kurią sudaro KŠSR įgyvendinimo padėties tarpusavio vertinimas komitetuose, yra viena iš pagrindinių tiek Užimtumo komiteto, tiek Socialinės apsaugos komiteto užduočių, būtent Europos semestro proceso kontekste.

A. Užimtumo komiteto atliktos daugiašalės priežiūros išvados

2018 m. spalio mėn.–2019 m. balandžio mėn. laikotarpiu Užimtumo komitetas atliko daugiašalės priežiūros apžvalgas ir konkrečių šalių patikrinimus, išnagrinėdamas KŠSR elementus, susijusius su šiomis politikos temomis: i) ilgalaikiu nedarbu, ii) socialiniu dialogu, iii) darbo rinkos segmentacija ir nedeklaruojamu darbu, iv) dalyvavimu darbo rinkoje, v) aktyvia darbo rinkos politika ir valstybinėmis užimtumo tarnybomis, vi) švietimu, įgūdžiais, profesiniu rengimu ir mokymu (PRM), suaugusiųjų švietimu ir vii) darbo užmokesčiu, konkurencingumu ir darbo jėgos apmokestinimu.

Kaip minėta pirmiau, Užimtumo komiteto daugiašalės priežiūros apžvalgos suskirstomos pagal temas. Taip remiantis kiekvienu apžvalgų rinkiniu galima padaryti horizontaliąsias išvadas – jos ir pateikiamos šiame pranešime.

Užimtumo komitetas **Tarybos rekomendacijos dėl ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką** įgyvendinimo apžvalgą atliko kontekste, kai padėtis darbo rinkoje pagerėjo, tačiau skirtumai ES išlieka.⁵ Be to, nors visos valstybės narės ėmėsi veiksmų rekomendacijos įgyvendinimui pagerinti, įgyvendinimo lygis skiriasi. Valstybinių užimtumo tarnybų (VUT) pajėgumai yra visa apimantis iššūkis, o kai kuriose valstybėse narėse esama ir didelių regioninių skirtumų VUT paslaugų teikimo srityje. Keliose valstybėse narėse didelis užregistruotų ilgalaikių bedarbių skaičius yra glaudžiai susijęs su tuo, kad registracija VUT yra būtina sąlyga norint gauti išmokas. Kai kurios valstybės narės yra įdiegusios politiką, kuria siekiama užkirsti kelią išsiregistravimui, tačiau daugelyje valstybių narių vis dar reikia gerinti informavimo veiklą ekonomiškai neaktyvių asmenų atžvilgiu ir kurti paskatas registruotis.

⁵ Pagrindinės gairės buvo atskirai pateiktos ir EPSCO tarybai, žr. Tarybos dokumentą 14409/18.

Apžvalga patvirtino, kad papildomos paslaugos, kaip antai socialinės, sveikatos, mokymo ir paramos priemonės, yra svarbūs veiksniai siekiant įsidaibinti. Buvo stengiamasi didinti skirtingų paslaugų teikėjų veiksmų koordinavimą; vis dėlto veiksmų koordinavimas išlieka visa apimančiu iššūkiu. Nacionaliniai požiūriai į vieno bendro kontaktinio punkto įsteigimą skiriasi: nuo visiško paslaugų integravimo iki veikiau institucijos, kuri turėtų veikti kaip toks kontaktinis punktas, paskyrimo. Integracijos į darbo rinką susitarimai arba lygiaverčiai susitarimai egzistuoja daugumoje valstybių narių, tačiau reikia nuveikti daugiau, visų pirma, kiek tai susiję su reguliaria individualių vertinimų peržiūra. Buvo pristatyta įvairi veikla, susijusi su darbdavio įtraukimu, įskaitant specialiuosius VUT darbuotojus ir darbo užmokesčio subsidijas, tai papildant konsultavimu darbo vietoje. Tačiau kai kuriose valstybėse narėse vis dar trūksta labiau strateginio požiūrio į suinteresuotųjų subjektų tarpusavio partnerystes. Apskritai, nors padedant valstybėms narėms surinktų duomenų, grindžiamų Užimtumo komiteto rodiklių sistema, kokybė iš išsamumas labai pagerėjo, reikia papildomų pastangų, kad būtų pagerinti duomenys, susiję su rezultatų ilgalaikiams bedarbiams tvarumu.

Atliekant **socialinio dialogo** apžvalgą buvo įvertinti skirtingi socialinių partnerių dalyvavimo reformose bei politikoje ir Europos semestre aspektai. Atliekant apžvalgą dalyvavo nacionaliniai ir Europos socialiniai partneriai. Nors teisinė ir institucinė socialinio dialogo sistema įdiegta didžiojoje daugumoje valstybių narių, apžvalga parodė, kad nacionalinių socialinių partnerių dalyvavimas rengiant ir įgyvendinant užimtumo ir socialinę reformas bei politiką ir Europos semestrą valstybėse narėse, kuriose buvo atlikta apžvalga, skiriasi. Užimtumo komitetas atkreipė dėmesį į savalaikio ir reikšmingo dalyvavimo svarbą.

Užimtumo komitetas taip pat atkreipė dėmesį į iššūkius, susijusius su socialinių partnerių reprezentatyvumu kai kuriose valstybėse narėse, ir akcentavo veiksmingos paramos poreikį siekiant padidinti socialinių partnerių pajėgumus.

KŠSR dėl **darbo rinkos segmentacijos ir nedeklaruojamo darbo** apžvalgoje buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad segmentacijos ir nedeklaruojamo darbo pobūdis ES valstybėse narėse yra nevienalytis, o remiantis vien tik statistiniais duomenimis ne visada galima susidaryti bendrą padėties vaizdą. Segmentacija ir nedeklaruojamas darbas gali būti žalingi žmonių gyvenimui vertinant įvairiais aspektais (pavyzdžiui, esama sąsajos su darbuotojų sveikatos ir saugos aspektais, galimybėmis naudotis socialine apsauga), taip pat jie gali būti žalingi ekonomikai platesniu mastu. Per pastaruosius metus valstybės narės įgyvendino keletą reformų šiose srityse siekdamos skatinti samdymą nuolatiniam darbui ir kokybiškas darbo vietas, tačiau prireiks laiko, kol bus matomas visapusiškas reformų poveikis. Iš tiesų daugeliu dabartinių reformų siekiama šalinti neigiamus šiuo metu juntamus padarinius, atsiradusius dėl prieš dešimtmečius įvykdyto dalinio darbo rinkos liberalizavimo (t. y., leidžiant plačiau naudoti terminuotas darbo sutartis nekeičiant neterminuotų darbo sutarčių reglamentavimo), pvz., sumažinant atotrūkį tarp neterminuotų ir terminuotų darbo sutarčių reglamentavimo (įskaitant apmokestinimo ir socialinių įmokų aspektą).

Užimtumo komitetas pažymėjo, kad sunku rasti sutarimą dėl tikslų darbo rinkos reformų, vykdytinų esant dabartiniam politiniam klimatui. Tai pabrėžia svarbų socialinių partnerių vaidmenį, kurį jiems gali tekti atlikti, ir veiksmingo socialinio dialogo svarbą. Kaip ir daugelio kitų klausimų atveju, mokymas ir įgūdžiai, būtini siekiant sudaryti žmonėms galimybę pasinaudoti dauguma darbo rinkos galimybių, yra ypač svarbūs veiksniai (taip pat turėtų būti pažymėta, kad vienas iš neigiamų segmentacijos poveikių – darbdavių nenoras investuoti į įgūdžius). Turėtų būti skiriamas dėmesys tam, kad būtų užtikrintos darbo ieškantiems asmenims tinkamos orientavimo ir konsultavimo darbo klausimais paslaugos. Taip galima pagerinti darbo pasiūlymų kokybę ir sumažinti įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitiktį.

Apskritai kovos su nedeklaruojamu darbu srityje svarbu kartu taikyti atgrasymo ir prevencijos priemones (pvz., vykdant informuotumo didinimo veiklą ir didinant pasitikėjimą institucijomis), o tam reikia įvairių institucijų, pvz., inspekcijų, socialinės apsaugos institucijų, VUT ir mokesčių inspekcijų, bendrų pastangų ir koordinuotų veiksmų. Daugeliu atveju reikia keisti kultūrinį požiūrį ir elgesį, o tam, savaime suprantama, reikia suderintų ilgalaikių pastangų. Be to, atsižvelgiant į tai, kad visose ES valstybėse narėse atsiranda naujos užimtumo formos ir jų svarba didėja, būtina geriau suprasti tokių darbo formų, įskaitant darbą platformose, vaidmenį ir funkciją.

Darbo inspekcijoms sustiprinti imtasi įvairių veiksmų – tiek bendro inspektorių skaičiaus požiūriu, tiek užtikrinant, kad darbo inspekcijos naudotų savo išteklius protingai ir sutelktai. Tose srityse, kuriose juntamas didžiausias poveikis, valstybės narės dažnai laikosi sektorinio arba regioninio požiūrio. Iš duomenų galima spręsti, kad šios priemonės duoda apčiuopiamų rezultatų.

Užimtumo komiteto atliktoje **dalyvavimo darbo rinkoje** apžvalgoje atsižvelgta į du skirtingus aspektus: asmenų dalyvavimą *per se* ir asmenų darbo valandų skaičiaus didėjimą. Kai kuriais atvejais atkreiptas dėmesys ir į regioninį dalyvavimo darbo rinkoje aspektą. Moterų dalyvavimui darbo rinkoje didelį poveikį gali daryti vaikų ir vyresnio amžiaus asmenų priežiūros paslaugų prieinamumas, kokybė ir įperkamumas. Daugelis valstybių narių deda pastangas, kad pagerintų priežiūros paslaugų teikimą, o keliose šalyse itin svarbų vaidmenį atlieka ESF (nors kyla su tuo susijusių klausimų dėl tvarumo ilgesnės trukmės laikotarpiu). Taip pat gali būti naudingas lankstus atostogų grafikas ir lanksčios darbo sąlygos.

Kartu gali būti naudinga apsvarstyti apmokestinimo schemas, kurios gali daryti poveikį visų pirma antrųjų šeimoje uždirbančių asmenų dalyvavimui. Panašiai, kruopščiai parengtos įmokų sistemos gali padėti žmonėms patekti į darbo rinką ir joje likti. Šiuo atveju kyla ypatingas iššūkis, susijęs su galima darbo raida ateityje, ir į tai turi būti nuolat atsižvelgiama. Kelios valstybės narės imasi veiksmų, kad padidintų skaidrumą ir informuotumą apie vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumą, ir bus įdomu sužinoti, ar šie veiksmai duos rezultatų.

Pastangos didinti vyresnio amžiaus darbuotojų dalyvavimą yra susijusios su ankstyvo išėjimo į pensiją galimybės apribojimu ir sąlygų dalyvauti darbo rinkos poreikius atitinkančiuose mokymuose užtikrinimu. Kalbant apie palankių sąlygų neturinčių asmenų grupes, susiduriančias su daugybe kliūčių dalyvavimo darbo rinkoje srityje, reikia daugialypio požiūrio, kuriuo integruojamos socialinės ir užimtumo paslaugos. Priemonė, kuri gali padėti spręsti darbo rinkoje įsišaknijusios diskriminacijos problemą, yra anoniminis įdarbinimas. Nors įprasta teigti, kad daug klausimų, susijusių su dalyvavimu darbo rinkoje, yra tam tikra prasme „kultūriniai“, naujausios sėkmingos iniciatyvos rodo, kad yra įmanoma pasiekti teigiamų rezultatų, net jei tam reikia laiko.

Atliekant **aktyvios darbo rinkos politikos ir valstybinių užimtumo tarnybų (VUT)** apžvalgą pažymėta, kad nors padėtis darbo rinkoje gerėja visoje ES, valstybės narės susiduria su vis didesniu kvalifikuotų darbuotojų trūkumu, o kai kurioms grupėms gerėjanti padėtis neatneša jokios naudos. Aktyvi darbo rinkos politika turi būti planuojama ir įgyvendinama atsižvelgiant į platesnį kontekstą: papildant švietimo ir mokymo priemones, taip pat socialinę politiką bei paslaugas, ir jomis pasinaudojant. Sprendžiant šiuos klausimus svarbu imtis tikslinių mokymo priemonių ir naudotis tinkamai išplėtotais darbo rinkos poreikių nustatymo būdais (šiuo atveju svarbų vaidmenį gali atlikti socialiniai partneriai). Reikia nustatyti mokymo įstaigų kokybės ir veiklos rezultatų įvertinimo būdą ir teikti visiems suinteresuotiesiems subjektams aiškią informaciją šiuo klausimu.

Norint užtikrinti visuomenės pritarimą politikai, svarbu, kad išmokos būtų susietos su aktyvumu, o darbo paieškos kriterijų nustatymo būdu turi būti užtikrinama, kad šios sąsajos tikslas būtų pasiektas. Norint išplėsti įsidarbinimo galimybes ir užtikrinti geresnį pasirengimą darbui, aktyvią darbo rinkos politiką turi papildyti tinkamas konsultavimas ir orientavimas dėl darbo. Iš esmės aktyvi darbo rinkos politika turi būti nuolat stebima, vertinama ir peržiūrima, kad būtų užtikrintas jos veiksmingumas. VUT srityje pradėta įgyvendinti daug reformų, kuriomis siekiama didinti VUT pajėgumus ir jų informuojamąjį darbą; vis dėlto kelias iš šių reformų labai vėluojama įgyvendinti. Vertinant, ar šiomis reformomis pasiekiami nurodyti jų tikslai, lemiamas veiksnys bus šių reformų įgyvendinimo stebėseną.

Atliekant **švietimo, įgūdžių, profesinio rengimo ir mokymo ir suaugusiųjų mokymosi** klausimų apžvalgą, daugelyje KŠSR nagrinėta visapusiška švietimo reforma. Daug dėmesio skirta skaitmeniniams įgūdžiams, dažnai platesnės vyriausybės strategijos kontekste. Taip pat akcentuota, kad reikia didinti besimokančiųjų skaičių gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos srityse. Svarstant veiksmus, kuriais būtų didinamas mokytojo profesijos patrauklumas, darbo užmokestis yra tik viena (nors ir svarbi) bendro vaizdo dalis. Taip pat reikia skirti dėmesio judumui, mokymui ir administracinės naštos mažinimui.

Švietimo sistemų įtraukimo srityje valstybės narės taiko skirtingus metodus. Kai kurios daugiausia dėmesio skiria kalbų mokymuisi, kitos – ikimokykliniam ugdymui ir priežiūrai, o dar kitos – kokybės užtikrinimui visais lygiais. Atsižvelgiant į tai, kad daugelis valstybių narių susiduria su panašiais iššūkiais, bus svarbu stebėti, kurie metodai duoda geriausių rezultatų. Ne vienoje šalyje susiduriama su mokyklos nebaigimo problema. Ankstyvo perspėjimo sistemų pajėgumas ir veiksmingumas yra svarbūs aspektai, tačiau taip pat būtina nustatyti, kokių intervencinių veiksmų reikėtų imtis tokio perspėjimo atveju. Klausimas, kaip geriausia įtraukti šeimas į šiuos intervencinius veiksmus, taip pat gali būti nelengvas. Įtraukimas taip pat gali labai priklausyti nuo mokytojų įgūdžių ir jų gebėjimo dirbti su mažumoms priklausančiais arba palankių sąlygų neturinčiais asmenimis.

Kalbant apie profesinį švietimą ir mokymą, daugelyje valstybių narių įdėta daug pastangų vykdyti reformas, kuriomis siekiama didinti profesinio rengimo ir mokymo aktualumą. Tuo tikslu dažnai naudotasi finansavimu iš ES; akivaizdu, kad tai nėra problema *per se*, tačiau kyla projektų tvarumo užtikrinimo klausimas. Tačiau norint didinti profesinio rengimo ir mokymo, taip pat pameistrystės patrauklumą, reikia padaryti daugiau, nes susidomėjimas šiomis sritimis dažnai yra nedidelis. Turėtų būti plečiamos pameistrystės MVI galimybės. Profesinio rengimo ir mokymo reformų sėkmei užtikrinti dažnai itin svarbus veiksnys yra socialinių partnerių dalyvavimas. Siekiant gerinti suaugusiųjų švietimą ir susidomėjimą juo, bandoma keletas novatoriškų metodų, pavyzdžiui, individualios tikslinės išmokos mokymuisi. Be to, kad įgyvendinamos nacionalinės strategijos, svarbus vaidmuo šalinant konkretų geografinės aprėpties atotrūkį dažnai tenka vietos projektams.

Atliekant **darbo užmokesčio, konkurencingumo ir darbo jėgos apmokestinimo** apžvalgą pažymėta, kad numanomas darbo užmokesčio augimas tebėra lėtesnis, nei tikėtasi remiantis istorine darbo užmokesčio augimo ir nedarbo sąsaja. Panašu, kad nedidelio darbo užmokesčio augimo pagrindiniai veiksniai yra maža infliacija ir mažas našumo augimas. Tačiau galbūt buvo svarbūs ir kiti veiksniai, įskaitant ES vidaus judumą ir darbo ne visą darbo laiką dalies augimą. Vienas įdomus klausimas, kuris kyla keliose valstybėse narėse, yra reikalavimai į derybas dėl kolektyvinės sutarties įtraukti daugiau nefinansinės naudos aspektų ir atitinkamai mažesni reikalavimai didinti darbo užmokestį. Visos šios sritys galėtų būti toliau analizuojamos.

Politikos priemonės, kuriomis sprendžiamas nedidelio darbo užmokesčio augimo klausimas, apima minimalaus darbo užmokesčio politiką, stipresnę kolektyvinių derybų sistemą, apmokestinimą ir viešojo sektoriaus darbo užmokestį. Netiesioginės priemonės, kurios gali daryti poveikį darbo užmokesčio augimo politikai, apima politiką, kuria, vadovaujantis socialinio ramsčio nuostatomis, didinamos darbuotojų teisės ir balsas kolektyvinėse derybose (pvz., galimybės naudotis socialinė apsauga, teisių perkeliamumas, darbuotojų geografinis ir profesinis judumas), arba politiką, kuria mažinamas darbo rinkos dvilypumas. Nors valstybių narių vaidmuo dažnai apima tik teisinės sistemos, kurioje vyksta kolektyvinės derybos, užtikrinimą, gali būti įdomu apsvarstyti galimas papildomas priemones, kuriomis socialiniai partneriai būtų skatinami didinti savo pajėgumą ir kolektyvinių sutarčių aprėptį arba sudaryti daugiau kolektyvinių sutarčių tuose sektoriuose, kurių darbuotojams jos šiuo metu netaikomos. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės dar turi potencialo užtikrinti, kad darbo rinkos galėtų geriau prisitaikyti, padidinti įsidarbinamumą, didinti profesinį judumą ir plėsti darbo ieškančių asmenų bei darbo jėgai nepriklausančių asmenų įdarbinimo galimybes. Tais atvejais, kai darbo užmokestis auga, dažnai reikia atsižvelgti į perkamąją galią, nes ji gali toliau mažėti (pvz., dėl išlaidų būstui). Kai kurios valstybės narės svarsto kitas priemones, kurios daro poveikį darbo užmokesčiui, pavyzdžiui, priemones, kuriomis netiesiogiai didinamas našumas ir augimas, nes skatinami moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra ir investuojama į žmogiškąjį kapitalą (švietimas, įgūdžiai ir mokymasis visą gyvenimą).

B. Socialinės apsaugos komiteto atliktų daugiašalių įgyvendinimo apžvalgų išvados

2019 m. kovo mėn. SAP apžvelgė, kaip įgyvendinamos 38 rekomendacijos jo kompetencijos srityse: i. socialinė apsauga ir socialinė įtrauktis; ii. pensijos; iii. sveikatos priežiūra ir iv) ilgalaikė priežiūra. Su sveikatos priežiūros sritimi susiję klausimai buvo aptarti bendrai su Tarybos Vyresniųjų pareigūnų sudėties visuomenės sveikatos darbo grupės atstovais. Apžvalgos suskirstytos pagal temas – taip sudarytos sąlygos padaryti horizontaliojo pobūdžio išvadas kiekvienoje teminėje srityje.

Reformos socialinės įtraukties ir socialinės apsaugos srityje

Nuolatinė Europos ekonomikos plėtra pastaraisiais metais lėmė geresnes darbo rinkos sąlygas ir didesnes namų ūkių pajamas. Dėl to žmonių, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičius sumažėjo iki mažesnio lygio nei iki krizės⁶. Tačiau, nepaisant šių teigiamų pokyčių, įtraukumas ekonomikai atsigaunant tebėra probleminis klausimas, nes vis dar esama didelės nelygybės, o asmenims, kurie dėl savo padėties yra pažeidžiami, gresia rizika likti nuošalyje. Tinkamai suformuotos socialinės apsaugos sistemos, kuriose investuojama į aktyvų žmonių dalyvavimą visuomenės gyvenime bei ekonomikoje ir kuriomis garantuojama apsauga nuo rizikos visą gyvenimą, tebėra svarbiausias veiksnys kovojant su šiais iššūkiais.

Atlikdamas 2019 m. daugiašales įgyvendinimo apžvalgas SAK apžvelgė pažangą, padarytą įgyvendinant vienuolika rekomendacijų socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties srityse. Kaip ir ankstesniais metais, daugumoje šios teminės srities KŠSR daug dėmesio skiriama aktyviai įtraukčiai, visų pirma socialinių išmokų aprėpties ir adekvatumo gerinimui ir pajamų paramos sistemų regioninių skirtumų ir susiskaidymo mažinimui. Kitose valstybėms narėms skirtose rekomendacijose raginama pašalinti pagal nestandartines sutartis dirbančių asmenų socialinės apsaugos trūkumus; gerinti mokesčių ir išmokų sistemų struktūrą ir socialinių išlaidų sudėtį; taip pat teikti kokybiškas paslaugas (vaikų priežiūros ir aprūpinimo būstu).

Iš SAK daugiašalių įgyvendinimo apžvalgų matyti, kad valstybės narės toliau deda pastangas nustatytiems probleminiams klausimams spręsti, tačiau reformų įgyvendinimas atrodo sulėtėjęs. Visų pirma komitetas nustatė, kad per pastaruosius metus beveik dviejuose trečdaliuose valstybių narių, kurių apžvalga buvo atlikta, daroma pažanga buvo ribota. Palyginimui, praeitų metų išvadose buvo nurodyta, kad ribota pažanga padaryta įgyvendinant apie vieną trečdalį apžvelgtų KŠSR, o kitų rekomendacijų atveju padaryta tam tikra arba didelė pažanga. Kai kuriose valstybėse narėse reformų įgyvendinimas užtruko dėl to, kad reikėjo pasiekti vidutinės trukmės biudžeto tikslą ir įvykdyti atitikties Stabilumo ir augimo pakto nuostatoms reikalavimus.

⁶ 2017 m. tai sudarė 22,4 % ES gyventojų.

Atsižvelgdamas į šiuos rezultatus ir su ateities ekonomikos perspektyvomis susijusį netikrumą, SAK pabrėžia, kad valstybės narės turi nedelsdamos atnaujinti ir paspartinti savo reformų pastangas. Pagrindiniai valstybių narių reformų tikslai ir toliau turėtų būti socialinė įtrauktis, investicijos ir apsauga, laikantis atitinkamų principų, išdėstytų Europos socialinių teisių ramstyje ir pagrįstų aktyvios įtraukties metodu.

Reformos pensijų srityje

Pensijos dėl savo biudžetinio svorio ir didelės socialinės svarbos nuo pat Europos semestro rengimo pradžios buvo vienas iš svarbiausių valstybių narių reformų darbotvarkių elementų. Šį dešimtmetį vykdant pensijų reformas daugiausia dėmesio skirta pensijų sistemų pritaikymui prie kintančios demografinės padėties ir pensijų sistemų finansinio tvarumo užtikrinimui. Pastaruoju metu vis aktualesni tampa adekvatumo klausimai, tačiau 2018 m. KŠSR tebebuvo akcentuojamos su tvarumu susijusios pensijų reformos.

SAK atliko trylikos rekomendacijų pensijų srityje įgyvendinimo apžvalgą; dauguma jų buvo susijusios su įvairiais pensijų sistemų aspektais. Devyniose rekomendacijose akcentuotas pensijų tvarumas, o penkiose – jų adekvatumas ar teisingumas. Trys valstybės narės buvo paragintos suvienodinti įvairioms gyventojų grupėms taikomas taisykles; kitose rekomendacijose pabrėžti ilgesnio darbingo amžiaus ar papildomos pensijos užtikrinimo klausimai.

2018 m. KŠSR įgyvendinimo daugiašalės apžvalgos parodė, kad kelios šalys jau yra nustačiusios ir toliau įgyvendina priemones, kurių tikslas yra įveikti jų pensijų sistemoms kylančius tvarumo iššūkius. Šios priemonės, be kita ko, yra didesnis pensinis amžius, griežtesnės tinkamumo sąlygos ir ankstyvo išėjimo į pensiją galimybių apribojimai. Kai kurios valstybės narės ėmėsi veiksmų, kad peržiūrėtų pensijų apskaičiavimo mechanizmus arba išplėstų paskatas atidėti išėjimą į pensiją. Kitos šalys pranešė apie tai, kad ėmėsi pensijų adekvatumo gerinimo priemonių; tai – minimalių pensijų padidinimas, ypatingieji mokėjimai siekiant padidinti mažas pensijas, taip pat indeksavimas. Kelios valstybės narės pradėjo vykdyti svarbias pensijų reformas, kurių rezultatų tikimasi sulaukti artimiausiais metais.

Iš SAK įvertinimo matyti, kad apie pusę apžvelgtų valstybių narių padarė tam tikrą arba didelę pažangą, o praeitų metų įvertinime tai nustatyta tik trečdaliai valstybių narių atveju. Tačiau šiais metais dvi valstybės narės nepadarė jokios pažangos vykdydamos joms skirtose rekomendacijose pateiktus reikalavimus.

Atsižvelgdamas į šį vertinimą, SAK laikosi nuomonės, kad norint reaguoti į didėjančią demografinį spaudimą mūsų senėjančiose visuomenėse kai kurios valstybės narės turi dėti daugiau pastangų, o tos valstybės narės, kurios jau patvirtino reformas, turi jas ryžtingai įgyvendinti ir vengti regresio. Gerokai daugiau dėmesio valstybių narių reformų darbotvarkėse turėtų būti skiriama adekvatumo klausimams. Kadangi tikėtina gyvenimo trukmė ilgėja, ilgesnis darbingas amžius bus itin svarbus aspektas siekiant sudaryti vyrams ir moterims sąlygas gauti adekvačias pensijas. Į valstybių narių reformų darbotvarkes turėtų būti įtrauktos priemonės, kuriomis būtų skatinama ilgesnė profesinė veikla, vėlesnis pasitraukimas iš darbo rinkos ir vienodos teisių į pensiją kaupimo sąlygos.

Reformos sveikatos priežiūros srityje

Vienas iš svarbiausių Europos socialinio modelio elementų yra visuotinės ir tvarios sveikatos priežiūros sistemos, kuriomis užtikrinama laiku teikiama, kokybiška ir įperkama sveikatos priežiūra. Nors sveikatos priežiūros sistemos ES yra skirtingos, daugelis iššūkių, su kuriais jos susiduria, yra tie patys.. Veiksniai, dėl kurių valstybių narių sveikatos priežiūros sistemos patiria spaudimą, yra, be kita ko, visuomenės senėjimas, didėjančios novatoriškų technologijų ir vaistų išlaidos, sveikatos priežiūros specialistų trūkumas arba netolygus pasiskirstymas.

2018 m. semestre dvylikai valstybių narių buvo pateiktos KŠSR sveikatos priežiūros srityje. Iš viso septynioms valstybėms narėms pateiktos rekomendacijos gerinti jų sistemų fiskalinį tvarumą ir išlaidų efektyvumą. Dvi iš šių valstybių narių taip pat susidūrė su prieinamumo iššūkiais, kaip ir likusios šalys, kurių apžvalga atlikta.

Daugiašalės apžvalgos, atliktos kartu su Tarybos Vyresniųjų pareigūnų sudėties visuomenės sveikatos darbo grupės atstovais parodė, kad visos apžvelgtos valstybės narės reformuoja savo sveikatos priežiūros sistemas, kad įveiktų nustatytus iššūkius, nors tų pastangų intensyvumas ir nevienodas. Reformų pastangų spektras yra platus – pradedant išsamiais reformų dokumentų rinkiniais (jiems priimti ir įgyvendinti reikia ilgalaikių metodų, todėl gali būti vėluojama) baigiant trumpalaikėmis priemonėmis (jomis, deja, ne visada pašalinamos esminės problemos). Reformos apima, be kita ko, veiksmus, kuriais siekiama stiprinti pirminės bei integruotos priežiūros teikimą ir perkelti tam tikras paslaugas iš stacionarinio ligoninių sektoriaus; patobulintas ir integruotas lėtinėmis ligomis sergančių ligonių priežiūros gaires, pažangesnes tikrinimo ir prevencijos programas, pacientams, gydytojams ir vaistinėms skirtas paskatas riboti išlaidas vaistams, priemonės, kuriomis labiausiai pažeidžiamiems asmenims būtų sudaroma geresnė prieiga, pvz., prie tam tikrų vaistų ir gydymo; pastangas skatinti sveikesnį gyvenimo būdą (be kita ko, skirtas jaunesnio amžiaus gyventojų grupei), taip pat priemonės, kuriomis būtų sprendžiamos darbuotojų trūkumo, mažų atlyginimų ir netolygaus sveikatos priežiūros darbuotojų teritorinio pasiskirstymo tam tikrose valstybėse narėse problemos.

Nepaisant valstybių narių pastangų, atrodo, kad pažanga reformuojant sveikatos priežiūros sistemas nuo 2018 m. birželio mėn. sulėtėjo. Šių metų SAK įvertinime nurodyta, kad apie pusę šalių, kurių apžvalga atlikta, padarė tam tikrą arba didelę pažangą kovodamos su nustatytais iššūkiais, o kitos pusės šalių padaryta pažanga išliko nedidelė. Tačiau didžioji dalis valstybių narių, kurių apžvalga atlikta, praėjusiais metais padarė tam tikrą arba didelę pažangą. Komitetas pabrėžia, kad reikia tęsti, spartinti ir plėsti pradėtas reformas, visų pirma gerinant sveikatos priežiūros sistemų veiksmingumą ir rezultatyvumą. Reikia imtis adekvačių prevencinių priemonių tvarumui didinti, nedarant neigiamo poveikio paslaugų kokybei ir prieinamumui. Taip pat reikia dėti daugiau pastangų įvairių sveikatos priežiūros paslaugų integravimo srityje ir geriau koordinuoti sveikatos priežiūros bei socialines paslaugas.

Reformos ilgalaikės priežiūros srityje

2018 m. trims valstybėms narėms buvo pateiktos KŠSR dėl probleminių ilgalaikės priežiūros klausimų, kuriose daugiausia dėmesio skirta išlaidų efektyvumo gerinimui ir paslaugų susiskaidymo bei valdymo klausimų sprendimui. Priemonės, apie kurias pranešta, sudaro, be kita ko, integruoto ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo namų aplinkoje, taip pat lėtinėmis ligomis sergančių asmenų priežiūros racionalizavimo naujų sprendimų bandymas, taip pat pacientų priežiūros poreikių vertinimo vienodų mechanizmų diegimas.

Tebėra aktualūs susirūpinimą keliantys klausimai dėl oficialių ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo siekiant patenkinti augančius poreikius dėl visos Europos visuomenės senėjimo.

Atsižvelgdamas į spaudimą ilgalaikės priežiūros sistemų tvarumui ir veikimui, SAK pripažįsta, jog reikia laikytis vis iniciatyvesnio politikos požiūrio, kartu siekiant stiprinti prevenciją ir paskatinti veiksmingą bei ekonomiškai efektyvų priežiūros teikimą, nedarant neigiamo poveikio tos priežiūros kokybei, prieinamumui ir savarankiško gyvenimo sąlygoms.
